Downloaded From: http://iasexamportal.com

CS (MAIN) Exam:2016

M–ESC–D–SKT

SANSKRIT

PAPER—II

(LITERATURE)

Time Allowed : Three Hours	Maximum Marks : 250

QUESTION PAPER SPECIFIC INSTRUCTIONS

Please read each of the following instructions carefully before attempting questions

There are EIGHT questions divided in two Sections.

Candidate has to attempt FIVE questions in all.

Question Nos. **1** and **5** are compulsory and out of the remaining, THREE are to be attempted choosing at least ONE from each Section.

The number of marks carried by a question/part is indicated against it.

Question Nos. **4**, **5** and **6** must be answered in SANSKRIT and the remaining questions must be answered either in SANSKRIT or in the medium authorized in the Admission Certificate. Answers written in SANSKRIT must be in Devanagari script.

Word limit in questions, wherever specified, should be adhered to.

Any page or portion of the page left blank in the Question-cum-Answer Booklet must be clearly struck off.

Attempts of questions shall be counted in sequential order. Unless struck off, attempt of a question shall be counted even if attempted partly.

संस्कृतम्

द्वितीयं प्रश्नपत्रम्

(साहित्यम्)

समयः होरात्रयम् (घंटा-त्रयम्)	पूर्णाङ्काः 250

प्रश्नपत्र-सम्बन्धिताः विशेषनिर्देशाः

कृपया प्रश्नोत्तरलेखनपूर्वं निम्नलिखितनिर्देशाः सावधानतया पठनीयाः

खण्डद्वयेषु विभाजिताः अष्ट-प्रश्नाः।

परीक्षार्थिभिः पञ्चैव प्रश्नाः समाधेयाः।

प्रश्नसंख्या **1** तथा **5** अनिवार्यौ। शेषप्रश्नेषु त्रयाणां समाधानं प्रदेयम्। तत्र प्रत्येकखण्डात् एकमवश्यं करणीयम्।

प्रत्येकप्रश्नस्य तस्य भागस्य च अङ्काः तत्रैव निर्दिष्टाः।

प्रश्नसंख्या **4**, **5** तथा **6** संस्कृतभाषयैव समाधेयाः। शेषप्रश्नानां समाधानं यथेच्छं संस्कृतभाषया अथवा परीक्षाप्रवेश-प्रमाण-पत्रेण स्वीकृत-भाषया करणीयम्। संस्कृतभाषा देवनागरी-लिप्यामेव लेखनीया।

प्रश्नोत्तरस्य शब्दसीमा यदि निर्धारिता तर्हि सा सीमा पालनीया।

यदि प्रश्नोत्तरपुस्तिकायां कोपि पृष्ठः अंश वा रिक्तः (अलिखितः) स्यात्तर्हि तत्र स्पष्टरूपेण अनुलोम-विलोमरेखा (×) विधेया।

प्रश्नक्रमानुसारमेव क्रमेण प्रश्नोत्तराणि प्रदेयानि। नचेत् अंशतः प्रदत्तं प्रश्नोत्तरमपि संपूर्णप्रश्नोत्तरवत् भवेत्।

Downloaded From: http://iasexamportal.com

Downloaded From: http://iasexamportal.com

खण्ड—A / SECTION—A

1. अधोनिर्दिष्टानां विषयाणां पर्यालोचनं सोदाहरणं (*150* शब्दपरिमितम्) विधीयताम्— 10×5=50

(a) "माघे सन्ति त्रयो गुणाः" **शिशुपालवधमहाकाव्यमवलम्ब्य** सोदाहरणं प्रतिपादयत।

(b) **कादम्बरी** संस्कृतकाव्यसौन्दर्यस्य चरमोत्कर्षः? समीक्ष्यताम्।

(c) **किरातार्जुनीयमहाकाव्यस्य** प्रथमसर्गस्य किं वैशिष्ट्यम्?

(d) ऐतिहासिक-काव्य-दृष्ट्या **शिवराज्योदयस्य** पर्यालोचनं विधत्त।

(e) "उपमा कालिदासस्य" संसाध्यतां **रघुवंशमहाकाव्यमधिकृत्य**।

2. अधोनिर्दिष्टानां विषयाणां सारगर्भितां समीक्षां कुरुत— 17+17+16=50

(a) भगवद्**गीतायाः** महत्त्वं कीदृशम्? अधुना अस्या उपयोगिता अस्ति न वा?

(b) उपनिषद्साहित्ये **ईशावास्योपनिषदः** महत्त्वं लिखत।

(c) वाल्मीकि-**रामायणे** सुन्दरकाण्डस्य किं वैशिष्ट्यम्?

3. अधस्तात् निर्दिष्टानां विषयाणां समीक्षा विधेया— 17+17+16=50

(a) "नाट्यशिल्पदृष्ट्या **अभिज्ञानशाकुन्तलस्य** पञ्चमोऽङ्कः चतुर्थाङ्कापेक्षया प्रशस्ततरः।" अस्मिन् विषये स्वीयम् अभिमतं प्रकाशयत।

(b) **मुद्राराक्षसनाटकस्य** को नायकः? सयुक्तिकं प्रतिपाद्यताम्।

(c) **महाभारतकथामाश्रित्य** रचितेषु रूपकेषु **वेणीसंहारं** प्रकृष्टतमम्। सोदाहरणं समीक्ष्यताम्।

4. अधोलिखितान् विषयानधिकृत्य संक्षिप्तोत्तरं लघुटिप्पणी वा नागराक्षरैः संस्कृतभाषायामेव लिखत— 13+13+12+12=50

(a) **पूर्वमेघः** प्राकृतिकसौन्दर्यस्य सुन्दरं निदर्शनम् **उत्तरमेघश्च** सुकुमारभावानां विमलमुदाहरणम्। समीक्ष्यताम्।

(b) "**गीतगोविन्दे** जयदेवेन मधुरकोमलकान्तपदावल्या भक्तिरेव साधिता।" अस्य कथनस्य समीक्षां विधाय गीतगोविन्दस्य भक्तिः शृङ्गाररसप्रधाना भावध्वनिः प्रधाना वा इत्यपि विमृशत।

(c) कल्हणस्य **राजतरङ्गिण्याः** ऐतिहासिकं महत्त्वं लिखत।

(d) **नीतिशतके** प्रतिबिम्बितः भर्तृहरेः अनुभवसंसारः।

Downloaded From: http://iasexamportal.com

Downloaded From: http://iasexamportal.com

खण्ड—B / SECTION—B

5. नागराक्षरैः संस्कृतभाषायां व्याख्यायन्ताम् (150 शब्दपरिमितम्)— 10×5=50

(a) तं सन्तः श्रोतुमर्हन्ति सदसद्व्यक्तिहेतवः।
हेम्नः संलक्ष्यते ह्यग्नौ विशुद्धिः श्यामिकापि वा॥

(b) यः पूरयन्कीचकरन्ध्रभागान्दरीमुखोत्थेन समीरणेन।
उद्गास्यतामिच्छति किन्नराणां तानप्रदायित्वमिवोपगन्तुम्॥

(c) यं सर्वशैलाः परिकल्प्य वत्सं मेरौ स्थिते दोग्धरि दोहदक्षे।
भास्वन्ति रत्नानि महौषधीश्च पृथूपदिष्टां दुदुहुर्धरित्रीम्॥

(d) मात्रास्पर्शास्तु कौन्तेय शीतोष्णसुखदुःखदाः।
आगमापायिनोऽनित्यास्तांस्तितिक्षस्व भारत॥

(e) उपवासकृशां दीनां निःश्वसन्तीं पुनः पुनः।
ददर्श शुक्लपक्षादौ चन्द्ररेखामिवामलाम्॥

6. अधोनिर्दिष्टानां व्याख्या नागराक्षरैः संस्कृतभाषायामेव विधेया— 17+17+16=50

(a) कृतारिषड्वर्गजयेन मानवीमगम्यरूपां पदवीं प्रपित्सुना।
विभज्य नक्तन्दिवमस्ततन्द्रिणा वितन्यते तेन नयेन पौरुषम्॥

(b) अग्ने नय सुपथा राये अस्मान्विश्वानि देव वयुनानि विद्वान्।
युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठां ते नम उक्तिं विधेम॥

(c) नासतो विद्यते भावो नाभावो विद्यते सतः।
उभयोरपि दृष्टोऽन्तस्त्वनयोस्तत्त्वदर्शिभिः॥

7. अधोलिखितानामाशयः ससंदर्भं प्रतिपादनीयः — 17+17+16=50

(a) धूमज्योतिःसलिलमरुतां संनिपातः क्व मेघः
संदेशार्थाः क्व पटुकरणैः प्राणिभिः प्रापणीयाः।
इत्यौत्सुक्यादपरिगणयन् गुह्यकस्तं ययाचे
कामार्ता हि प्रकृतिकृपणाश्चेतनाचेतनेषु॥

(b) यथा यथा चेयं चपला दीप्यते तथा तथा दीपशिखेव कज्जलमलिनमेव कर्म केवलमुद्वमति। तथाहि। इयं संवर्धनवारिधारा तृष्णाविषवल्लीनाम्, व्याधगीतिरिन्द्रियमृगाणाम्, परामर्शधूमलेखा सच्चरितचित्राणाम्, संगीतशाला भ्रूविकारनाट्यानाम्, प्रस्तावना कपटनाटकस्य, कदलिका कामकरिणः, वध्यशाला साधुभावस्य, राहुजिह्वा धर्मेन्दुमण्डलस्य।

(c) अज्ञः सुखमाराध्यः सुखतरमाराध्यते विशेषज्ञः।
ज्ञानलव-दुर्विदग्धं ब्रह्मापि नरं न रञ्जयति॥

Downloaded From: http://iasexamportal.com

Downloaded From: http://iasexamportal.com

8. प्रसंगनिर्देशपूर्वकं व्याख्या कार्या— 17+17+16=50

(a) अस्मान् साधु विचिन्त्य संयमधनानुच्चैः कुलं चात्मनः
त्वय्यस्यां कथमप्यबान्धवकृतां स्नेहप्रवृत्तिं च ताम्।
सामान्यप्रतिपत्तिपूर्वकमियं दारेषु दृश्या त्वया
भाग्यायत्तमतः परं न खलु तद्वाच्यं वधूबन्धुभिः॥

(b) इयं गेहे लक्ष्मीरियममृतवर्तिर्नयनयो-
रसावस्याः स्पर्शो वपुषि बहुलश्चन्दनरसः।
अयं बाहुः कण्ठे शिशिरमसृणो मौक्तिकसरः
किमस्या न प्रेयो यदि परमसह्यस्तु विरहः॥

(c) स्वायत्तमेकान्तहितं विधात्रा
विनिर्मितं छादनमज्ञतायाः।
विशेषतः सर्वविदां समाजे
विभूषणं मौनमपण्डितानाम्॥

★ ★ ★

Downloaded From: http://iasexamportal.com